

ETABLERING AV NYE ARBEIDSPASSER PÅ KVIKNE

Rapport fra næringsutviklingsgruppa i "Levende Bygder"

Bakgrunn

Kvikne Utvikling/ undergruppa Levende bygder søkte i oktober 2016 om midler fra Næringsfondet til å kartlegge Kviknes næringsgrunnlag og utrede hvilke samarbeidsmuligheter som foreligger i våre nærrområder. Denne søknaden ble avslått, og en av kommunens politisk oppnevnte utvalg fikk deretter i oppgave å utrede mulighetene for flere arbeidsplasser på Kvikne. Kvikne Utvikling ønsket å være delaktig i dette arbeidet, og opprettet en egen næringslivsgruppe. Gruppearbeidet har vært koordinert av leder i Levende Bygder Egil Ween, med Inger Grøtli som sekretær, og har gjennomført en bred gjennomgang av næringsgrunnlaget på Kvikne. Gruppen startet arbeidet høsten 2017, og med mål å avslutte arbeidet innen våren 2018.

Gruppens sammensetning

Egil Ween (leder), Inger Grøtli (sekretær), Thor Hansen, Kåre Kristen Totlund, Stein Ove N. Stai, Kjetil Frengstad, Kirsten H. Lund

Om forholdene på Kvikne

Kvikne ligger lengst nord i Tynset kommune, ca 5 mil fra kommunesenteret, og ca 12 mil fra Trondheim. Det er om lag 500 innbyggere, hvor aldersstatistikken viser at de fleste innbyggerne er mellom 40 og 79 år, mens det er relativt få mellom 20 og 40 år som er bosatt i bygda. Dette kan bare delvis forklares med årskullsvariasjon, trolig er hovedårsaken at de fleste unge reiser ut for å skaffe seg utdanning. Når få unge kommer tilbake, kan det ha sammenheng med at vi ikke har attraktivt arbeid å tilby dem i bygda, og at det er begrenset tilgang på boliger. Befolkningen ellers er stabil fram til åttiårsalder.

De fleste er sysselsatt innen landbruk. Det finnes dagligvarebutikk, bensinstasjon, byggvare/ håndverkerbedrift, og to suksessfulle IT-bedrifter. Det har vært en nedgang i antall offentlige arbeidsplasser (helse- og omsorg), stabilt antall sysselsatte i skole og barnehage. Lave fødselstall de siste årene gjør at disse arbeidsplassene kan komme under press de neste årene. Det er viktig å merke seg at dette i stor grad er tradisjonelle kvinnearbeidsplasser.

Nedleggelse av to campingplasser og innstilt drift ved Kvikne Fjellhotell har medført at vi har mistet 8-10 arbeidsplasser innen reiseliv/ turistnæring, som bare delvis er kompensert ved nyetablering (Orkelbogen).

Primærnæringene

Flest sysselsatte finner vi innen landbruk, hvor det i 2014 var 60 aktive foretak som driftet i alt 11.400 dekar dyrka jord - i snitt 189 dekar pr tiltak. Det var 16 melkeprodusenter (snitt 19 kyr), fem foretak med ammekyr (25 dyr i snitt), 30 foretak sau (snitt 109 voksne og 188 lam) med til sammen om lag 8000 beitedyr. Det var seks potetprodusenter (72 dekar i snitt).

Yngre krefter har overtatt eller er i ferd med å overta om lag en tredjedel av storfeforetakene og det satses på renovering og nybygging i forbindelse med dette, mens det er færre nyetableringer i småfenæringen. Svært mange innen jordbruk har annet arbeid i tillegg, og mange foreldre er da helt avhengig av hjelp fra en oppgående pensjonistgenerasjon for å få alt til å fungere i hverdagen - hjelp og avløsning i forhold til dyr/ fjøs, barnepass, transport til aktiviteter etc.

Gruppen mener at det er nydyrkningsreserver i jordbruket, med mulighet til å øke jordbruksarealet noe. Det foregår en naturlig utvikling hvor de aktive brukene øker arealet ved å ta i bruk jord fra gårder som ikke drives optimalt. Enhetene blir større, men uten at totalarealet endres og medfører i noen grad økt transportbehov. Potetjordarealet er optimalt utnyttet (begrenset til sandrik jord). Dersom ytterligere areal skal komme til må det fjernes mye stein, noe som vil kreve betydelig investeringer, og det er ikke lønnsomt med dagens teknologi. Potetjorda ligger nært vassdrag, og økt vannføring kan i perioder redusere avlinga.

Det foregår i liten grad videreføring av potetene lokalt. Potetene holder seg best uvasket, og vask og pakking medfører betydelig svinn. Den frasorterte varen må kastes og det er så langt ingen som har forsøkt å bruke det som råvare for annen produksjon (sprit, stivelse, etc). Hensiktsmessig anvendelse av frasortert vare bør derfor utredes.

Gruppen har diskutert husdyrbasert lokal nisjematproduksjon. Det er en viss interesse for dette, men samvirkejojaliteten er stor, og det er liten stemning for å satse på noe nytt og mer risikabelt blant storfe- og sauebønder, mens geitebøndene i større grad har utviklet nye produkter.

Kvikne har i flere mannsaldre investert en god del i skogreisning, og noe skog er avvirket de siste årene. Kvaliteten på tømmeret er variabelt. Plantefeltene har i begrenset grad blitt fulgt opp med tynning, grøfting og annen skogskjøtsel. Det er ikke etablert skogsveier, og gamle stier og veier er i mange tilfeller helt gjengrodd av løvskog eller av gran. Mange grunneiere er frustrert over grana, beitearealet reduseres og vandringen til beitedyra bremses av plantefeltene. Det synes ikke å ha blitt foretatt noen systematisk evaluering av skogreisingsarbeidet eller laget noen individuell eller omforent plan for skogsdriften. For å kunne utnytte verdien i det som er nedlagt vil vi trolig trenge en betydelig innsats både fra skogeiere og rådgivning og støtte fra lokale og sentrale myndigheter.

Turist- og hyttenæring

Kvikne ligger sentralt til ved Riksvei 3, og forbedring i veistandard nordover vil forkorte reisetiden ned mot en god time for potensielle kunder i Trondheimsregionen, både når det gjelder rekreasjons- og næringsvirksomhet. Bygda har en rekke områder som egner seg for hytter, men utbyggingen har i overveiende grad vært bestemt av hva den enkelte grunneier har ønsket å selge av tomter. Vi kjenner ikke til det eksakte antall hytter her, men det er anslått til om lag 350 pr i dag. Bortsett fra et par hyttefelt med vei/ vann/ avløp, har de fleste hyttene enkel standard, dvs knapt vintervei og enkel vannforsyning uten avløp, mens de fleste har innlagt strøm. Hyttefolket bruker hyttene mye, trolig minst like mye som det som fremgår av kartleggingen for eks i Rennebu (mer enn 60 døgn pr år).

Hyttenæringen har i våre nabokommuner etter hvert erstattet den turistbaserte hotellvirksomheten og forventes å gi økt sysselsetting i forhold til forskjellig tjenesteyting og omsetning (transport, vare- og tjenesteleveranser, tilsyn, vedlikehold, bygg og anleggsvirksomhet, og økte inntekter fra salg av jakt- og fiskekort, dagligvarer, bensinstasjon) - hyttefolkets konsum.

Flertallet av hyttene på Kvikne har en standard under det konkurrerende hyttefelt i kommunen for øvrig har, samt hva nabokommunene Oppdal og Rennebu kan tilby. Vi har en rekke områder som burde egne seg til videre hyttebygging. Dette medfører at potensialet for videreutvikling av hyttenæringen på Kvikne er stort. Transport- og servicetiltak må også etableres, vedtekter samordnes og organiseres - alt innenfor det som kan foretas i relasjon til verneområdene våre.

På sikt bør det trolig etableres en samlet plan for videre hyttebygging på Kvikne, en plan som vil kreve omfattende planlegging og reguleringsarbeid, og må forutsette at enkeltgrunneier og grunneierlag/ utmarkslag kan enes om hvor og hvordan utbyggingen skal styres, verdier skjøttes, og inntekter og ulemper fordeles.

Kviknes to campingplasser er for tiden ute av drift, det samme gjelder Kvikne Fjellhotell, noe som medfører betydelige problemer i forhold til innkvartering ved større arrangementer (som Norsk Ørretfestival, Vollandager, Brattbostprisutdeling, samt en rekke idretts- og kultur-arrangement), men merkes også når det gjelder høsting av gjennomgangstrafikk og når det er behov for selskapslokaler og annen bevertning. Det bør derfor vurderes hva som kan gjøres for å reetablere slike tilbud, og dermed også sikre nye arbeidsplasser i bygda i tillegg til de som er etablert ved Orkelbogen.

Øvrig næringsvirksomhet

Kvikne har to suksessfulle IT-etableringer, Visbook og Find My som over tid har gitt 20-30 nye arbeidsplasser. Dette viser at forutsatt datatilgjengelighet er det mulig å etablere suksessbedrifter med lokale arbeidsplasser i bygda. Det forventes ytterligere vekst i virksomheten og dermed økt behov for næringsareal. Nåværende lokaler er i ferd med å bli uhensiktsmessige. Næringsarealer er i praksis begrenset til området på Litj-vamoen, som har begrenset plass for nybygg, og hvor det bare er noen få kontorplasser i det opprinnelige produksjonsbygget. Videre satsing for IT-bedriftene krever mer kontorplass med tilstrekkelig datakapasitet, egnet atkomst og parkeringsplasser, tilgang på boliger og

tomter. Dersom ikke forholdene tilrettelegges i tide, kan vi risikere at disse bedriftene flagger ut. Man må derfor snarest regulere nye områder til denne type virksomhet.

Coop dagligvare og Circle K bensinstasjon sysselsetter til sammen 8-10 ansatte. Kviknehytta har med håndverkere 10 ansatte.

Den øvrige næringsvirksomheten i bygda omfatter en rekke en- til fåmannstiltak av type maskinkjøring, snekking, trebearbeiding og annet håndverk (elektrikere, rørleggere, murere), husflid og søm, salmaker; bil- og landbruksverksted og bilsalg; foto, bensinstasjoner, catering; juridisk og helse/ medisinsk næringsvirksomhet, fiskeoppdrett. Dette er virksomhet som er knyttet til enkeltpersoners fagkompetanse, og som i liten grad kan forventes å bli videreført når vedkommende avslutter sin yrkesaktivitet.

Hva mener gruppa bør være satsningsområder fremover?

Gruppa mener at gode bo-, oppvekst- og levevilkår, fiber, lett tilgang til tomter og lokaler vil kunne gjøre Kvikne til et attraktivt sted å bo og starte næringsvirksomhet på.

Vi ser at våre prioriteringer flere steder er sammenfallende med det som fremkommer i Strategisk næringsplan for Tynset kommune 2017-2021:

- Det skal være næring i hele kommunen, og grender med lavt befolkningsgrunnlag kan ha større behov for tilrettelegging enn Tynset sentrum.
- Tynset kommune må legge til rette for, og støtte, prosjekter som bidrar til utbygging av fiber/ bredbånd i hele kommunen.
- Det er viktig at ressursbruk og arbeidsfordeling mellom de ulike rådgivningsinstansene i regionen hele tiden er avklart

Det er avgjørende for fortsatt tilflytning og nyetablering at det er ferdigstilte og byggeklare tomter tilgjengelig. Vi tror at Kvikne med sitt gode tilbud på barnehage og skole, kultur, aktiviteter og nærhet til naturen, kan være et attraktivt sted å bo selv om man arbeider i en av nabobygdene. Bygda må derfor markedsføres, med lett tilgjengelig informasjon om hvilke muligheter som foreligger. Det er nærliggende å benytte og videreutvikle eksisterende digitale media til dette, ikke bare for å få ut informasjon, men også for å få kartlagt ønsker og behov ved direkte tilbakemeldinger. Det er ikke tilstrekkelig bare å fortelle hva vi har, men like viktig å kartlegge hva folk ønsker for å kunne slå seg til her. Det bør vurderes om det skal etableres et prosjekt for dette, eventuelt i samarbeid med skolen.

Vi anser det nødvendig at den førte år gamle reguleringsplanen for Yset revurderes og ajourføres, videre at planarbeidet for å fremskaffe nye tomter til bolighus og hytter styrkes. Vei, vann og kloakk, næringstomter må være tilgjengelig. Fiber til alle som ønsker/ trenger det! Ytterligere næringstomter trengs. Det må lages en helhetlig plan for hyttebygging i tråd med befolkningens og hytteeierens ønsker.

Gruppa er trygg på at landbruket vil ha en sterk stilling også i de neste tiårene fremover. Det påregnes ytterligere eierskifter i tiden som kommer, noe som forutsetter tilstrekkelig faglig kompetanse og krever god kapasitet til plan- og veiledningsarbeid så vel i kommunen som innen fagorganisasjonene, og som kan bli avgjørende for å motivere yngre landbrukere til å etablere seg. Lykkes man tror vi dette kan sikre fortsatt jevn sysselsetning i landbruket og en stabil bosetting.

Det bør vurderes hvordan skogen kan utnyttes i framtida og helst etableres en samlet plan for virksomheten (Kvikne Skogeierlag?). Sannsynligvis vil ikke skogbruket gi noen særlig økning i antall arbeidsplasser i nær framtid, men enkelte arbeidsoppgaver i skogen med typisk årstidspreg kan for eks. gi sommerjobb for skoleungdom.

Det må etableres tilbud med mat/ losji både av hotelltype/ camping, "AirBnB" og lignende, samt bookingsystemer for dette, og for formidling av tjenester opp mot camping/ hytteturisme.

Under diskusjonene i gruppa har det jevnlig blitt hevdet at vi har behov for en eller annen form for koordinator til både å drive utviklingsarbeid, og i noen grad også til å ta seg av mer rutinemessige oppgaver. Også tidligere utredningsarbeid har vist et slikt behov som må være lokalt forankret og lett tilgjengelig. Enkelte tidligere prosjekt har tilsatt prosjektleder i prosjektperioden, men det har ikke lyktes å etablere faste stillinger som kunne ivareta slike oppgaver over tid. Noen av de rutinemessige oppgavene – som enkel tjenesteytelse til ærender, transport, turistinformasjon, kan for eks. trolig også kobles opp mot behovet for et frivillighetssenter i bygda, men vil i så fall kreve lokaler og noe personell.

OPPSUMMERING, stikkord

Generelle tiltak:

- (Videre)utvikle en god og oppdatert digital informasjonskanal
- Markedsføring av bygda
- Tilgjengelige boligtomter
- Tilgjengelige næringstomter/ -lokaler
- Full fiberdekning
- Ansette tilgjengelig veileder/ koordinator med oversikt over de lokale forholdene
- Revurdere reguleringsplanen for Yset (og lage en helhetlig plan for Kvikne, med hytter)

Landbruk:

- Sørge for god kapasitet på plan- og veiledningsarbeid i kommunen og fagorganisasjonene
- Utrede hensiktsmessig anvendelse av frasortert vare fra potetproduksjonen
- Etablere en samlet plan for skogen på Kvikne

Turisme:

- Snarest mulig reetablere et tilbud for mat og overnatting
- Utarbeide en helhetlig plan for Kviknes turisme - type og omfang (se over)